

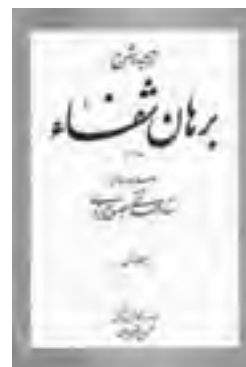
مهم‌ترین آثار فلسفی استاد مصباح یزدی

۱. ترجمه و شرح برهان شفا؛ مقدمه، نگارش و تحقیق محسن غروی‌ان؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۳.

این کتاب که شامل متن، ترجمه و شرح مقاله اول بخش برهان کتاب شفاست، تقریر درس‌های استاد مصباح یزدی است که در سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۵ در مؤسسه در راه حق برگزار شده است. در همان دوران درس‌ها توسط شاگردان ایشان از روی نوار پیاده و در اختیار دیگران قرار می‌گرفت. تا اینکه در سال ۱۳۶۷ پیشنهاد تنظیم، تحقیق و بازنویسی این تقریرات به یکی از شاگردان برجسته ایشان جناب حجت‌الاسلام غروی‌ان داده می‌شود. جناب غروی‌ان در طی پنج سال به ویرایش و نگارش و سامان‌دهی این سلسله درس‌ها زیر نظر استاد مصباح می‌پردازد و حاصل کار در قالب کتابی که مجلد اول آن ۳۴۸ صفحه است، عرضه می‌شود.

در این اثر نخست متن اصلی برهان شفا، سپس ترجمه‌ای روان و در ادامه توضیحات استاد مصباح درج شده است. مجلد نخست حاوی ۲۰۲ توضیح، شرح و تعلیقه می‌باشد.

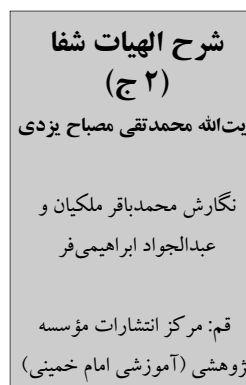

۲. شرح الهیات شفا (۲ ج)، آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی؛ نگارش محمدباقر ملکیان و عبدالجواد ابراهیمی‌فر؛ قم: مرکز انتشارات مؤسسه پژوهشی (آموزشی امام خمینی)

اثر حاضر تقریرات درس الهیات شفا استاد مصباح است که طی دو سال تحصیلی ۷۰-۱۳۶۸ برای دانشجویان مؤسسه در راه حق ارائه شده و اینک از سوی دو تن از همان شاگردان به نگارش درآمده است. یکی از امتیازات این اثر، نکاتی است که استاد در عرصه‌های معرفت‌شناسی، فلسفه اخلاق و منطق طرح کرده است.

شیوه نگارش اثر این گونه است که نخست عین عبارت شفا به صورت اعراب‌گذاری شده، درج گردیده، سپس ترجمه‌ای نسبتاً روان از سوی تقریرکنندگان افزوده شده و در ادامه توضیحات استاد آمده است. نگارندگان تلاش کرده‌اند در پاورقی‌ها ضمن تعیین مآخذ اقوالی که در لابه‌لای بیانات استاد آمده، نکات مهم و کلیدی را توضیح دهند. و در این راه از سلسله دروس الهیات شفا استاد مطهری بهره برده‌اند.

برخی از تعلیقات مفیدی که بر الهیات شفا نوشته شده نیز از جمله حواشی آقا حسین خوانساری، نراقی، ملاولیا را افزوده‌اند.

۳. شرح جلد هشتم الاسفار الاربعه، (سلسله درس‌های استاد محمدتقی مصباح یزدی)، تحقیق و نگارش محمد سعیدی مهر؛ قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۷۵.

ضرورت حفظ میراث ارزشمند فلسفه اسلامی و تداوم این سنت فلسفی چندان آشکار است که اثبات آن نیازی به تطویل کلام ندارد. در میان منابع این فلسفه کتاب اسفار اربعه، تألیف فیلسوف نامی و بلندآوازه صدرالمآلهین شیرازی از منزلتی بلند برخوردار است. این کتاب علاوه بر امهات آرای فیلسوفان و متکلمان قبل از ملاصدرا حاوی یک دوره فلسفه برطبق مبانی خاص حکمت متعالیه است و بی‌هیچ گفت‌وگو می‌توان آن را دانشنامه فلسفی جامعی به شمار آورد که هیچ یک از طالبان فلسفه بی‌نیاز از مراجعه به آن نیستند. این مجموعه گران‌سنگ، به سبب امتیازاتش، در طول سده‌های اخیر همواره مورد مطالعه و مراجعه اهل فن بوده و دیرزمانی است که به عنوان متن عالی فلسفه در مراکز و حوزه‌های علمی تدریس می‌شود. همچنین جمعی از حکیمان بلندمرتبه از اصحاب حکمت متعالیه، همچون آقا علی نوری و ملاهادی سبزواری، بر این کتاب حواشی و تعلیقات ارزشمندی نگاشته‌اند.

این کتاب درواقع تقریر دروس سفر چهارم از اسفار اربعه یا همان کتاب نفس (جلد هشتم از مجموعه نه جلدی اسفار) است که حضرت استاد مصباح یزدی (مدظله) آن را در سال ۱۳۶۵ برای جمعی از طلاب حوزه علمیه قم ایراد کرده‌اند. استاد مصباح از معدود اساتید شاخص و برجسته فلسفه اسلامی‌اند که در سالیان اخیر، به جد در احیای سنت فلسفی کوشیده و افزون بر تقریر و تبیین مبانی حکمای اسلامی، خود در موضوعی از مباحث فلسفی آرای بدیعی عرضه داشته‌اند. حاصل این کوشش مداوم آثار فلسفی متعددی است که کتاب حاضر یکی از آنهاست. برخی از ویژگی‌های این مجموعه از قرار زیر است:

۱. از تدریس بخشی از مطالب کتاب اسفار که پیکره اصلی آن از طبیعیات قدیم وام گرفته شده و امروزه با پیشرفت علوم تجربی نوین نارسایی آن به اثبات رسیده خودداری شده است. بدیهی است که این کار علاوه بر جلوگیری از اتلاف وقت خوانندگان، مانع برهم‌ریختگی ذهن و تشویش خاطر آنان می‌شود (برای مثال در جلد حاضر، باب‌های سوم و چهارم از سفر چهارم مورد بحث قرار نگرفته است).
۲. گاه دیده می‌شود که در متون فلسفی برخی آیات یا روایات بر مسائل فلسفی تطبیق می‌گردد بدون آن که این تطبیق با ظهور آیه یا حدیث سازگار باشد. در مجموعه حاضر از انجام چنین تطبیقات ظنی پرهیز شده است.
۳. در این مجموعه پاره‌ای از مسائل اساسی که در میان مباحث علم‌النفس نقش کلیدی دارند مورد نقادی قرار گرفته است که عملاً به فعال شدن ذهن خوانندگان مدد می‌رساند.
۴. سعی شده که مطالب شرح، در عین انسجام درونی و سیر منطقی حتی‌المقدور با عبارات کتاب و سیر آن مطابقت داشته باشد تا آنجا که حتی مثال‌های مذکور در متن به نوعی در ضمن شرح گنجانیده شده است. بدین ترتیب می‌توان شرح حاضر را برای طلاب و دانشجویانی که دسترسی به استاد ندارند، به عنوان یک متن خودآموز اسفار توصیه کرد.
۵. از آنجا که بخش قابل توجهی از مباحث نفس اسفار ربط وثیقی با سخنان شیخ در شفا و عبارات فخر رازی در المباحث‌المشرقیه دارد، سعی شده که در پانوشتها سیر بحث در دو کتاب یاد شده دنبال شود و در برخی موارد نیز به اختلافات پیش آمده در نقل عبارات و مطالب، اشاره شده است. افزون بر این، برخی از دیگر مأخذ صدرا نیز، به حسب مورد، در پانوشتها گوشزد شده است.

۴. تعلیقه علی نه‌ایة الحکمة؛ تألیف آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی، قم: مؤسسه پژوهشی امام خمینی (ره).

این اثر، یکی از آثار گرانبها در شرح، توضیح و نقد کتاب ارزشمند نه‌ایة الحکمة علامه طباطبایی به شمار می‌آید تا آنجا که برخی بر این باورند که دریچه جدیدی را فراروی دانشجویان فلسفه گشوده است. اهمیت و ارزش این شرح آن گاه هویدا می‌شود که بدانیم ایشان شاگرد مستقیم علامه طباطبایی بوده و خود سال‌ها به تدریس نه‌ایه اشتغال داشته‌اند. استاد مصباح در این باره می‌نویسد: «از برترین اموری که حق تعالی بر این بنده گناهکار منت نهاد، مصاحبت با استاد علامه اوحدی، سیدمحمد حسین طباطبایی - ره - است. چرا که در تفسیر قرآن و فلسفه الهی و سایر معارف اسلامی، به قدری از محضر ایشان بهره جستیم که از شکر آن عاجزم. از این رو ایشان بر حقیر و تمامی پژوهندگان این عصر، بلکه بر تمامی مسلمانان، حق عظیمی دارند. امیدوارم که خداوند - تبارک و تعالی - ایشان را جزای خیر ارزانی دهد و به نهایت مدارج قرب خویش نایل گرداند.

استاد علامه - ره - کتاب‌های با ارزش و آثار نفیسی از خود به جای گذاشته‌اند که پس از تفسیر المیزان، سودمندترین آنها برای طلاب، همین کتاب ارزشمندی است که در پاسخ به درخواست بسیاری از فضلا و پژوهندگان افکار حکما، به رشتهٔ تحریر درآمد.

حقیر با بضاعت اندک خویش، مدت‌ها افتخار تدریس این کتاب را داشتم. در این بین، درصدد برآمدم که آنچه که در ارتباط با توضیح مطالب کتاب و تسهیل در طرق وصول بدانها، به ذهن می‌رسد، بنگارم و به برخی از مباحثی که در کتب حکما وجود دارد و برای جویندگان نافع است، اشاره نمایم و در عین حال برخی از اموری را که فهم یا پذیرش آنها برایم دشوار می‌نمود، اضافه کنم و به علت صعوبت نیز اشاره کنم، تا شاید جوینده‌ای گمشدهٔ خویش را در آن بیابد و یا هدایت یافته‌ای مرا بدانها رهنمون سازد.

بسیار مشتاق بودم که مشکلات خویش را در محضر استاد طرح نمایم، و جهل خویش را به فضل تعلیمش، درمان کنم و نقصان فهم خویش را به برکت آن جبران نمایم؛ اما دست تقدیر میان من و آرزویم فاصله انداخت و حوادث روزگار مانع دستیابی به خواسته‌ام گردید.»
این اثر ارزشمند حاوی ۴۸۰ تعلیقه می‌باشد.

۵. ترجمه فارسی نه‌ایة‌الحکمة و تعلیقات آیت‌الله مصباح یزدی، نگارش علی اوجبی، تهران: انتشارات الزهراء، ۱۳۷۵.

کتاب نه‌ایة‌الحکمة اثر جاوید علامه طباطبایی یکی از مهمترین آثار است که در حوزه آموزش فلسفه به شیوهٔ صدرايي نگاشته شده و حاوی نوآوری‌هایی چه در زمینهٔ تبویب مباحث فلسفی و چه در اقامهٔ برهان برای اثبات مسائل و حتی نقد آرای پیشینیان است. در این کتاب مباحث، نظمی منطقی به خود گرفته و مبادی و مقدمات هر بحث نخست به اثبات رسیده‌اند و هر مسئله بدون نیاز به مباحث بعدی تبیین شده است. خوشبختانه پس از سال‌ها این اثر ارزشمند فلسفی جای خود را در حوزه‌های علمیه و مراکز دانشگاهی باز نمود و مطمع نظر بزرگان گردید و در حوزه‌های فلسفی مورد تدریس و بحث و فحص قرار گرفت. اما در عین حال برای دستیابی به معارف عمیق و دقیق آن لازم بود که صاحبان این فن کمر همت برنهند و راه را برای وصول به مقاصد آن آسان کنند و نکات مبهم و معضالش را آشکار سازند.

در این میان نخستین کسی که گام به میدان نهاد، یکی از شاگردان برجستهٔ ایشان حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی از بزرگان حکما و متألهان معاصر بود. ایشان در تعلیقات خود افزون به تبیین و تشریح مقاصد حضرت علامه در نه‌ایة‌الحکمة توضیح به نقد علمی آن پرداخته‌اند.

پیشاپیش، ایرادات احتمالی وارد به کلام استاد را تزییف نموده‌اند، تا از این رهگذر مبانی و نظام فلسفی ایشان هر چه بیشتر تشییید و تقویم یابد.

در هر بحث، اقوال و عین کلمات حکما و متکلمان و عرفا را به گونه‌ای نقل کرده‌اند که خواننده را از مراجعهٔ به آنها بی‌نیاز می‌کند.

در برخی از مسائل، به تفصیل به زمینه‌های تاریخی بحث که مخاطب را در فهم اصل مسئله یاری می‌دهد، اشاره فرموده‌اند.

مقدمات ضروری برای درک هر بحث را از پیش تشریح کرده‌اند. افزون بر آن اینکه به دلیل آشنایی با مباحث فلسفی غرب، گاه در قالب بحثی تطبیقی به نقل و نقد آرای ایشان پرداخته‌اند.

به طور قطع تعلیقات استاد مصباح یکی از منابع اصیل برای تمامی کسانی است که درصدد شرح و یا استفاده از کتاب نه‌ایة‌الحکمة می‌باشند و در عین حال مدخلی برای تأمل در برخی از مباحث حکمت متعالیه به شمار می‌آید.

مترجم این اثر کوشیده پس از درج عین عبارات نه‌ایة‌الحکمة ترجمه‌ای روان را ارائه کند. سپس تعلیقه استاد مصباح را به فارسی برگردان کرده. تلاش نموده برای هر تعلیقه عنوانی با توجه به محتوا ارائه کند. مآخذ و نقل‌قول‌ها در پایان هر فصل ارائه شده و گاه توضیحاتی را مترجم افزوده است. از جمله توضیحات ارزشمند مترجم، مبحث مفصلی است که ذیل عنوان نور ارائه کرده است.

۶. شرح نه‌ایة‌الحکمة؛ تحقیق و نگارش ع. عبودیت؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۴.

این کتاب در واقع بازنویسی و ویراست سلسله درس‌های استاد مصباح یزدی است که نخست از نوار پیاده و در

اختیار طلاب قرار می‌گرفته و سپس در اثر تلاش‌های یکی از شاگردان ایشان جناب آقای عبودیت تنظیم شده و به شکل نوشتاری درآمده است.

نویسنده در مقدمه خود پس از بیان ویژگی‌ها و برجستگی‌های کتاب *نهایة الحکمة* و امتیاز آن بر آثار مشابه کلاسیک فلسفه اسلامی، یادآور می‌شود که: «استاد بزرگوار، فیلسوف گرانقدر حضرت آیت‌الله مصباح - دام ظلّه - نخستین بار کتاب *نهایة* را برای طلاب دوره عالی مدرسه حقانی و سپس دو دوره دیگر آن را برای طلاب بخش آموزش مؤسسه در راه حق تدریس فرمودند. خصوصیت تدریس معظم‌له این است که ابتدا مطلب کتاب کاملاً تقریر و در موارد لزوم به نقد آن پرداخته می‌شود و در پایان به نظر مختار اشاره می‌گردد. این سبک تدریس در رشد فکر و استقلال نظر مستمع تأثیر به‌سزایی دارد.

به هر حال از دوره اول تدریس استاد، نوار یا نوشته‌ای در دست نیست ولی نوارهای دوره‌های بعد موجود است. این نوارها بعدها پیاده گردید و در دسترس طلاب علاقه‌مند قرار گرفت ولی نظر به سبک گفتاری آن نیاز به ویرایش داشت. حسن ظن استاد به این حقیر - که چندین سال از رهنمودها و الطاف استاد برخوردار بوده و افتخار تلمذ در محضر ایشان و استفاده از درس‌های نهایی، آموزش فلسفه، اسفار و معارف قرآن ایشان را داشته‌ام - موجب شد که انجام این امر را به بنده واگذارند. پس از مشاوره با ایشان به این نتیجه رسیدیم که صرف یک ویرایش صوری یا زبانی کافی نیست و قرار بر این شد که در تدوین نوارها به صورت کتاب، سه اصل زیر مراعات شود:

۱. تبویب و دسته‌بندی مطالب: واضح است که در گفتار، تمام هم‌گوینده این است که مطلب به نحو روشن و دقیق تقریر شود. لهذا مدرس در هنگام تدریس توجهی به تبویب مطالب ندارد. همه مطالب یک فصل سلسله‌وار و بدون عنوان بیان می‌شود ولی در هنگام نوشتن باید تمام توضیحاتی که درباره مطالب یک فصل ارائه شده دسته‌بندی شده به هر قسمت عنوان مناسب داده شود.

۲. اضافه کردن توضیحات لازم: در هر کلاسی بسط مطالب و شرح و تفصیل آنها بستگی به سطح معلومات مستمعین دارد. اگر مستمعین از معلومات کافی برخوردار باشند، طبعاً مدرس توضیح کمتری خواهد داد. ممکن است مدرس به اتکاء معلومات مستمعین از ارائه مقدمات لازم برای تشریح صورت مسئله یا جدا کردن مقدمات استدلال و یا از اثبات برخی از آنها خودداری ورزد، چه، در غیر این صورت تدریس موجب کسالت و خستگی متعلمین می‌گردد.

از قضا طلابی که در درس استاد شرکت داشتند قبلاً دو کتاب *بداية الحکمة* و *فلسفتنا* را نزد اساتید دیگر و موارد درسی کتاب آموزش فلسفه را - که در آن ایام هنوز به رشته تحریر در نیامده بود - نزد خود استاد فراگرفته بودند. بنابراین هم با مسائل فلسفه و انواع استدلال‌های آن و هم با مذاق استاد و روش تدریس و نقدها و موشکافی‌های ایشان آشنایی کافی داشتند. اقتضای این آشنایی آن بود که در مواردی که لازم نیست کمتر توضیح داده شود و یا گاهی به صرف یک اشاره بسنده گردد؛ اما روشن است که خوانندگان یک کتاب را نمی‌توان با مستمعین یک درس مقایسه کرد. ممکن است خواننده کتاب معلومات کمتری داشته باشد یا از استعداد کمتری در رشته مورد بحث در کتاب برخوردار باشد و... از این رو در تدوین یک کتاب به هیچ وجه نمی‌توان به اتکاء معلومات خواننده از توضیح و تشریح موارد فوق‌الذکر خودداری ورزید؛ پس بر تدوین‌کننده لازم است که در موارد فوق اگر کمبودی یافت، جبران کند. در این شرح نیز همین اصل رعایت شده است. مثلاً برای فهم مدخل، یک مقدمه اضافه شده است. برای طرح مسئله اصالت وجود تشریح و تفصیل بیشتری داده شده است. مقدمات لازم برای طرح مسئله اصالت وجود از طرح خود صورت مسئله و از مقدمات برهان آن کاملاً متمایز شده و جایگاه هر یک به خوبی مشخص شده است و به همین ترتیب در هر موردی که به این گونه توضیحات احساس نیاز شده از آوردن آن مضایقه نشده است. در اغلب موارد سعی شده است که مقدمات براهین تک‌تک جدا شود تا اولاً نقش هر مقدمه در استدلال روشن گردد و ثانیاً اگر نقد یا خدشه‌ای بر آن وارد است، جای آن به خوبی مشخص شود.

البته ناگفته نماند که برای اضافه کردن توضیحات یا بسط صورت مسئله و امثال ذلک در مواردی از سایر کتب استاد و در چند مورد نیز از کتب شهید بزرگوار مرحوم استاد مطهری (ره) استفاده شده است که در مورد اخیر اکثراً در پاورقی اشاره شده است؛ در غیر این دو صورت مطلب اضافه شده از نظر استاد گذشته است.

۳. نگارش کامل: بدیهی است که با تغییرات فوق‌الذکر جایی برای ویرایش زبانی یا صوری باقی نمی‌ماند، بلکه احتیاج به نگارش کلیه مطالب است که در واقع آخرین مرحله کار است.»

۷. آموزش فلسفه؛ استاد محمد تقی مصباح؛ قم: سازمان تبلیغات اسلامی، ۲ ج، ۱۳۶۶.

به جرأت می‌توان گفت بهترین کتاب آموزشی مقدماتی فلسفه به زبان فارسی است. نویسنده که خود از بزرگان فلسفه در دوران معاصر است و سال‌ها به آموزش فلسفه اشتغال داشته و از نزدیک با کاستی‌های متون سنتی آشنا بوده، اثر حاضر را برای دانشجویان رشته فلسفه تألیف کرده است. مهم‌ترین ویژگی‌های کتاب جدای از نثر شیوا و روان عبارت است از:

۱. تبیین سیر تاریخی هر مسئله در آغاز و پیش از ورود به بحث
 ۲. ارائه مباحث در قالب تطبیقی با آموزه‌های فلاسفه مغرب زمین
 ۳. تبیین رابطه فلسفه با دیگر علوم
 ۴. تبیین ضرورت فراگیری فلسفه و یکایک مباحث آن
 ۵. تقدیم مباحث شناخت‌شناسی بر وجودشناسی
 ۶. ارائه چکیده هر بحث در پایان به همراه پرسش‌هایی پیرامون مباحث آن
- جلد اول در سه بخش حاوی سی درس با عناوین زیر است:
- بخش اول: نگاهی به سیر تفکر فلسفی از آغاز تا عصر اسلامی، نگاهی به سیر تفکر فلسفی از قرون وسطی تا قرن هیجدهم میلادی، نگاهی به سیر تفکر فلسفی در دو قرن اخیر، معانی اصطلاحی علم و فلسفه، فلسفه و علوم، فلسفه چیست، موقعیت فلسفه، روش تحقیق در فلسفه، رابطه میان فلسفه و علوم، ضرورت فلسفه.
- بخش دوم: مقدمه شناخت‌شناسی، بدهت اصول شناخت‌شناسی، اقسام شناخت، علم حصولی، اقسام مفاهیم کلی، حس‌گرایی، نقش عقل و حس در تصورات و تصدیقات، ارزش شناخت، ارزشیابی قضایای اخلاقی و حقوقی.

بخش سوم: مقدمه هستی‌شناسی، مفهوم وجود، واقعیت عینی، وجود و ماهیت، احکام ماهیت، اصالت وجود، وحدت و کثرت و مراتب وجود.

جلد دوم حاوی چهل درس در موضوعات زیر است:

اصل علیت، رابطه میان علت و معلول، گونه‌های علت، هدفمندی جهان، مجرد و مادی، ماهیت زمان و مکان، علم، اتحاد علم و عالم و معلوم، ثابت و متغیر، قوه و فعل، گونه‌های جوهر و عرض، کون و فساد، حرکت، حرکت جوهری، اثبات واجب و صفاتش، قضا و قدر الهی و خیر و شر در هستی.

بعدها این اثر توسط محمد عبدالمنعم خاقانی به عربی نیز ترجمه و در سال ۱۴۰۷ هـ. ق. و با عنوان المنهج الجديد فی تعلیم الفلاسفة از سوی دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم منتشر گردید.

۸. دروس فلسفه (تقریری فشرده از درس‌های استاد مصباح یزدی)؛ تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۳، ۳۴۵ ص.

نویسنده بر این باور است که آموزش‌های فلسفه و پژوهش‌های فلسفی دچار نارسایی‌های زیر است:

۱. کمبود کتاب‌های درسی که به منظور تدریس نگارش یافته و منطبق بر اصول، ساختار و مبانی کتاب‌های آموزشی باشد.
۲. پیچیدگی و ابهام بیش از اندازه مفاهیم کتاب‌های فلسفی که باعث شده دانشجویان مستعد نیز از فهم آنها ناامید شوند.

۳. طرح برخی مباحث غیر کاربردی

۴. عدم کیفیت مطلوب در طرح مسائل

۵. ایستایی و رکود و عدم نوآوری

او با توجه به این کمبودها و نقطه‌ضعف‌ها در صدد چاره‌اندیشی برآمده و به این فکر می‌افتد یک سلسله مسائل مهم فلسفی را که تأثیر بیشتری در تبیین مبانی عقیدتی دارد برگزیند و با رعایت ترتیب منطقی و در قالب سبکی جدید برای دانشجویان رشته فلسفه حوزه علمیه قم تدریس کند تا بدین ترتیب فلسفه را از حالت ایستایی درآورده و آموزش و فراگیری آن را تسهیل بخشد.

اثر حاضر در واقع تقریرات درس‌های ایشان است که توسط برخی از شاگردان‌شان آماده شده است. مباحث کتاب عبارت است از: تعریف فلسفه، شناخت، اقسام علم، کلی، اصالت عقل یا اصالت حس در تصورات و تصدیقات، شناخت، وجودشناسی، (معانی وجود، اصالت وجود، تشخص وجود، وحدت و کثرت وجود، تشکیک در وجود)، علت و

معلول، جوهر و عرض، ماده و صورت، مادی و مجرد، قوه و فعل، تغییر و تبدیل، حرکت، حرکت جوهری. متأسفانه کتاب، فاقد هرگونه نمایه و فهرست فنی است.

۹. چکیده چند بحث فلسفی؛ نوشته استاد محمدتقی مصباح یزدی؛ قم: مؤسسه در راه حق و اصول دین، ۱۳۵۷، ۸۵ ص.

گروهی از فارغ‌التحصیلان ایرانی مقیم اروپا و آمریکا به وسیله مؤسسه در راه حق از آقای مصباح دعوت می‌کنند تا در تابستان سال ۱۳۵۷ ش چند هفته به لندن رفته و به بحث پیرامون برخی از مسائل اسلامی بپردازند. ایشان طی اقامت دو ماهه برنامه مفصلی را ارائه کردند که مقدمه آن توضیح برخی از مبانی فلسفه اسلامی بود. پس از بازگشت چون آن مباحث را برای دانشجویان ایرانی سودمند می‌دانستند، به نگارش آن دست زدند. این کوتاه‌نوشت حاوی چند بخش است:

در بخش نخست به برخی از مبادی فلسفه به شرح ذیل می‌پرداخته‌اند:

۱. مفهوم فلسفه و سیر تاریخی آن: «فلسفه» اقتباس و برگردان واژه یونانی فیلاسوفوس به معنای دوستدار حکمت است و برای نخستین بار سقراط آن را در برابر کسانی که خود را سوفیست یا حکیم می‌دانستند به کار رفت. فلسفه به دو بخش نظری و عملی تقسیم می‌شود. در عصر حاضر فلسفه اولی در محافل غربی اعتباری ندارد، اما فلاسفه مسلمان آن را مادر تمامی دانش‌ها می‌دانند.

۲. تعریف فلسفه: در این قسمت ایشان تعریفی متفاوت با تمامی فلاسفه مسلمان ارائه می‌کنند: فلسفه به اصطلاح خاصش که مساوی با فلسفه اولی است، عبارت است از علمی که درباره مسائل کلی هستی با متد تعقلی بحث می‌کند و به عبارت دیگر تلاشی است عقلانی برای حل مسائل متافیزیکی.

۳. ضرورت فلسفه: حاصل آن که در میان دانش‌های بشری تنها فلسفه است که عهده‌دار تبیین اصول کلی معرفت و پایه‌های اساسی شناخت صحیح درباره هستی و انسان و تأمین ضروری‌ترین نیازهای فکری بشر می‌باشد گو اینکه اکثر انسان‌ها از چنین نیازی غافلند.

۴. رابطه فلسفه با علم: رابطه فلسفه را با علم از سه جهت می‌توان بررسی کرد: یکی نیاز علم به فلسفه در اثبات موضوعات مسائل و غیره، دیگری کمک علم به فلسفه در اقامه براهین برای اثبات مسائل متافیزیکی، و سوم خدمت علم به فلسفه از راه طرح مسائل جدید برای تحلیل فلسفی.

۵. رابطه فلسفه با دین: اثبات اساسی‌ترین مسأله همه ادیان آسمانی نیازمند تلاش عقلانی یعنی فلسفه است، همچنین تصدیق پیغمبران بدون کمک گرفتن از عقل میسر نیست. اما معاد و عقاید فرعی را می‌توان از راه کتاب و سنت شناخت، ولی عقل تا حد زیادی می‌تواند به این مسائل پی ببرد و از این‌رو، فلسفه، کمک شایانی به اثبات سایر عقاید دینی (غیر از توحید) نیز می‌نماید. اما احکام و نظامات دینی ابداً ارتباطی با فلسفه اولی ندارد و از این‌رو نمی‌تواند کمکی به اثبات آنها بنماید ولی نه به این معنی که هیچ یک از مسائل عملی دین، قابل توجیه و تفسیر عقلانی نیست، بلکه به این معنا که از موضوع فلسفه، خارج است.

۶. رابطه فلسفه با عرفان: نویسنده نخست عرفان را به نوعی از ادراک که در اثر توجه نفس به باطن و انحراف از جهان خارج حاصل می‌گردد، تعریف می‌کند و در پایان فلسفه را به‌عنوان ملاک تمییز کشف درست از نادرست معرفی می‌کند.

بخش دوم کتاب مباحث مربوط به شناخت عقلانی، گونه‌های آن و ارزش و اعتبار آنها هست که در قالب یک بحث تطبیقی با اندیشه فلاسفه غرب عرضه شده است.

در بخش سوم به مسئله بسیار مهم علت و معلول می‌پردازد. بدهت اصل علیت، وجود مستقل و وجود رابط، ملاک احتیاج معلول به علت در حدوث و بقا، مراتب وجود، استحاله تسلسل علل فاعلی، علت تامه و علت ناقصه، علت غایی، عناوین مباحث این بخش است.

موضوع بخش چهارم، مسئله بگرنج ثابت و سیال، یعنی حرکت و سکون است. در این جا به گونه‌های حرکت به ویژه حرکت جوهری می‌پردازد که از شاهکارهای ملاحظه‌شده به شمار می‌آید.

بخش پایانی کتاب نیز به قوه و فعل، رابطه بین این دو و امکان استعدادی اختصاص دارد که از بخش‌های جذاب این کتاب است.

نکته مهم این که نویسنده در سراسر کتاب تلاش کرده بر مشرب صدرا بی گام بزند و علی‌رغم اینکه دیدگاه‌های انتقادی داشته، بدان‌ها اشاره نکرده است.